

БРОНЗОВА МОРТИРА ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XVI СТОЛІТТЯ З МІСТА БЕЛЗ В ЗІБРАННІ ЛЬВІВСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ

ВЕРХОТУРОВА МАР'ЯНА

(Київ)

Упродовж останніх десяти років у східноєвропейській науково-історичній літературі значне місце посідають мілітарні студії. Зростає кількість праць, присвячених вивченню пам'яток зброї та озброєння Середньовіччя та Ранньомодерного часу, їх еволюції, поширення, особливостям застосування. Цю тенденцію відображають і дослідження розвитку артилерії як на теренах Східної Європи, так і праці з історії регіонального розвитку військової культури.

Українська історіографія досить повно висвітлює розвиток гарматного виробництва великих центрів зброярства різного історичного періоду – Львова, Кам'янця-Подільського, Глухова. Втім, на жаль, практично відсутні наукові розвідки, які б висвітлювали стан артилерійської справи менш відомих, регіональних центрів зброярських локацій, зокрема Белзького регіону.

Свідченням зростання оборонного значення Белза в момент падіння Галицько-Волинської держави у середині XIV ст. є невдала облога міста польсько-угорським військом у 1352 р. Досить важко проходила облога 1377 р. Тоді місту вперше було надане Магдебурзьке право, що могло змінити етнічний склад мешканців. Очевидно, саме тоді до міста почали з'їжджатися чужинці, насамперед із Центральної Європи, що сприяло й розвитку металообробних ремесел. За В. Опольського, аналогічно Львову, з'являється старостинський замок, що прилягав до західних оборонних споруд міста, зведений на старому передмісті. Очевидно, склад населення новозведеного міста за Магдебурзьким правом був досить різномірним, що також могло сприяти появі фахівців в галузі новітньої зброї артилерії. Поява та розвиток артилерії на землях Польського Королівства припадає саме на час правління короля Ягайла. У цей самий час вже доволі активно використо-

увало артилерію і литовське військо Віговта. За Яном Длугошем, улюбленою справою Казимира II Белзького було ковальство. Він виковував зброю – мечі. Враховуючи внесок родини у розбудову фортифікацій, цілком логічно припустити, що в сферу зацікавленості правителів Белзу могла потрапити і найсучасніша зброя – артилерія.

Важливим джерелом історичної інформації, окрім документальних пам'яток, є вцілілі збройні артефакти. У колекції Львівського історичного музею є чотири пам'ятки артилерійського озброєння періоду XV–XVI ст., які походять з Белзького регіону. Усі пам'ятки на початку 1930-х років передані з фондів Музею Наукового Товариства ім. Тараса Шевченка.

Об'єктом нашого дослідження є бронзова мортира першої половини XVI століття, інвентарний № 3-3612. Тіло гармати вазоподібної форми, по всій довжині оперезане кільцями, загальна довжина – 172 мм. Розміри та загальна архітектоніка ствола гармати не дозволяють нам віднести її до бойової. Вважаємо, що могла вона застосовуватися для тестування пороху, або як сигнальна (салютна). Відомий факт функціонування храмових будівель вздовж оборонних ліній середньовічних українських міст. Не виключено, що наша гармата могла належати міському храмові, за яким була закріплена певна ділянка оборонних мурів Белза і призначатися для подання сигналу про наближення небезпеки.

Белзьке воєводство вже на початку XVI ст. було досить розвиненим регіоном, через який проходив важливий торговельний шлях. Постійна загроза нападу татар вимагала підтримання обороноздатності в регіоні, наявності зброї та фортифікацій. Низка фактів дозволяє нам робити припущення про те, що ймовірно, для оборони місто могло використовувати артилерію місцевого виробництва. Свідченням вагомого значення артилерії для міста та використання її для оборони є герб Белзу, із зображенням стріляючого з гармати гармаша на мурах.

Коротко підсумовуючи вищесказане, вважаємо, що сьогодні є достатньо наукового підґрунтя для поглиблення досліджень розвитку виробництва та використання гармат в Белзькому воєводстві періоду Середньовіччя та Ранньомодерного часу.